

VÁG OTTÓ: FRIEDRICH FRÖBEL

Budapest, 1976. Tankönyvkiadó. 96 oldal
Egyetemes Neveléstörténet 28–29. füzet

A ma pedagógusai előtt a Fröbel név hallatára a *Kindergarten* – óvoda – *kocka* mint összetartozó fogalmak jelennek meg, s úgy tűnik, mintha a neveléstörténet is csak azért tartja számon, mert az óvodák részére foglalkoztató-rendszert szervezett. Pedig Fröbel életműve jóval több volt ennél. Ezt bizonyítja a számunkra *Vág Ottó* Friedrich Fröbel munkásságát ismertető könyve. Örömmel üdvözljük ezt a színes és érdekes munkát, mert Fröbelről nem jelent meg az utóbbi évtizedekben hasonló elemző értékelés.

Vág Ottó írásából a neveléstudomány kiemelkedő személyiségét ismerhetjük meg, akinek munkássága nyomán olyan pedagógiai rendszer született, amely képes volt évtizedeken át a hét éven aluli gyermekek nevelése felé fordítani a közvélemény figyelmét, s az óvodáügyért fellelkesíteni a nevelés szakembereit.

Kétségtelenül elsősorban Fröbel *foglalkoztató eszközrendszerének alkalmazásában* élt tovább az az idealista nevelésfilozófiai koncepció, amelyből kiindult, de néhány gondolata továbbfejlesztve megtalálható mások munkájában is. Vág Ottó ezt a fejlődést a század első feléig mutatja be. Azon kívül jól nyomon követhető az elmélet és gyakorlat kapcsolata, s ezzel a neveléstörténet számára is értékes adatokkal szolgál.

A Fröbel *magyarországi hatása* iránt érdeklődők gazdag és még feldolgozatlan forrásanyagot találhatnak a múlt század közepétől megjelent szaklapokban. Érdemes volna ezeket az anyagokat összegyűjteni, mert híven tükrözik a hazai óvodák helyzetét és azokat a társadalmi és politikai viszonyokat, melyek segítettek, vagy akadályozták a rendszer magyarországi terjedését.

A *Kisdédnevelés* 1888. évi adatai szerint Magyarországon 79 óvoda jellegű intézményben csak ápolás van, közönséges óvodai rendszer szerint működik 235, Fröbel-rendszer szerint pedig 289 óvoda.

A kisdédovási törvény megjelenése után csökkent Fröbel hatása. A magyarosítás jegyében a hazai *sajátos nevelési módszerekre* irányult a figyelem. A magyar módszeres óvodai nevelés képviselői a Fröbel-rendszer magyarországi és országon kívüli hívei között a vita a 1930-as évekig sem szűnt meg. Ennek a vitának lényege azonban nem a Fröbel-rendszer filozófiájának bírálatában nyilvánult meg, hanem a foglalkoztató eszközeinek tulajdonított ismeretforrást vitatták. Az eszközöket elfogadták úgy annyira, hogy még a negyvenes évek óvodáinak is legismertebb és legfontosabb eszközei voltak. Funkciójuk azonban megváltozott, mert a foglalkoztató eszközjellegük csökkent, helyette játékszerepet kaptak.

A magyarországi Fröbel-vita hevesége idővel csökkent. El kell azonban ismerni, hogy a magyar óvodai nevelés megközelítőleg sem alakított ki olyan rendszert, amely elveiben és gyakorlatában olyan *egységes* lett volna, mint az elmarasztalt Fröbel-rendszer.

Vág Ottó könyvének értékét növeli az a tény is, hogy a hazai viszonyok bemutatása mellett áttekintést nyújt különböző országok óvodai nevelési rendszeréről. Bemutatja az óvodai intézmények népszerűségének gazdasági és társadalmi összefüggéseit. Így minden idealizálás nélkül láthatjuk, hogy a fejlesztés kezdetén is többről volt szó, mint néhány nemeslelkű hölgy jótékonykodásáról.

Fröbel életművének kritikai elemzését tartalmazza lényegében a könyv, s ezt *Vág Ottó* szemléiben olyan szakember teszi, aki az óvodai neveléstörténet egyik legjobb szakértője. Bár Fröbel nem csak az óvodák számára építette fel rendszerét, mégis elsősorban az óvodáskorúak nevelése szempontjából készülhetett el ez a tanulmány, mert Fröbel hatása elsősorban a hét éven aluli gyermekek számára vált gyakorlattá.

Fröbel a polgári társadalom szemszögéből, idealista filozófiai nézeteiből vezette le sajátos nevelési rendszerét. Ebből Vág Ottó kiskarikította azokat a leglényegesebb elemeket, melyeken az egész rendszer nyugszik. Ha ezeknek az elveknek csak a végső következtetését ismertetné meg velünk a szerző, akkor hajlamosak lehetnénk Fröbel túlértékelésére. Talán azt gondolnánk, hogy íme, már számunkra is felfedezte például a játék és a munka szerepét a nevelésben. Holott az a játék és munka, amelyeknek olyan nagy jelentőséget tulajdonítunk mai óvodai nevelésünkben, merőben más társadalmi indítékok és célok eredményeképpen kapják meg helyüket óvodáinkban, mint amelyek miatt annak idején Fröbel szükségesnek tartotta.

Fröbel *hisz a nevelés eredményességében*. Abból indítja érveit, hogy minden nemzedék magasabb fejlődési fokra jut az előző nemzedéknél. Szerinte ez a folyamat az egyén fejlődésén alapszik, s az egyén viszont önálló és szabad tevékenység és művelődés hatására képes fejlődni. Ezt a gondolatmenetet Vág Ottó következetesen végigvezeti az életmű bemutatása során. Ismerteti azokat a fejlődési szakaszokat, azokat a magatartásformákat, amelyek Fröbel szerint az egyénnél megnyilvánulnak, közben beépíti azokat a módszertani javaslatokat, melyek segíthetik a fejlődést, s eredményesebbé tehetik a nevelést.

Jól érzékelhető a könyv olvasása közben, hogy *a nevelés céljáról és lehetőségeiről* milyen következtetéseket von le Fröbel. „A nevelésnek, oktatásnak, tanításnak – írja Fröbel – eredetileg és alapelveiben szükségképpen szenvedőlegesnek, kísérőnek kell lenni, és sohasem szabad közbelépnie, vagy bármit előírnia, meghatározni.” Az adományokkal való játékmód leírása azonban azt bizonyítja, hogy csak tendenciájában érvényesülhetett ez a nevelői magatartás, mert nem vált szét az alapelvekben sem az, hogy a nevelés mikor lehet kísérő, mikor közbeavatkozó. A gyakorlatban az „adományokkal” való foglalkoztatás közben a versek, elbeszélések a gyermek szabad tevékenységét kizárták, viszont előnye volt hogy a tevékenység mellett a gyermek beszéde is fejlődhetett.

A *rész és egész* viszonyának filozófiai fejtegetése vezette el Fröbelt ahhoz, hogy olyan eszközrendszert készítsen, amelyik alkalmas arra, hogy önmagában egész, de egymással sokoldalúan összefüggő legyen. Ez az eszközsor *hat „adományból”* állt.

Az olvasó érdeklődésére tarthat számot a könyvnek az a fejezete, amelyik ezekkel az adományokkal való foglalkozások közül néhányat leír, mert jól tükrözi a fröbeli nevelést és bemutatja azt az igényességet amivel a gyermekhez közeledtek. Tükrözi a gyermekek gondolkodásának színvonalát, és azt a kört, amiben a XIX. század gyermeke mozoghatott.

Fröbel munkásságának ismertetése nyomán ízelítőt kaptunk az óvodatörténetből. Megismerhettük Fröbel munkásságának filozófiai és pedagógiai alapjait, s ezáltal hagyománytisztelőbbek lettünk. A téma feldolgozásából pedig sokat tanulhattunk Vág Ottótól, aki Fröbel filozófiáját-pedagógiáját olyan eszközökkel dolgozta fel a nevelésfilozófia szemszögéből, hogy a járatlan olvasó is felfedezi magának ezt a szemléletmódot.

LÁZI IMRÉNÉ

JOANNES AMOS COMENIUS: A VILÁG ÚTVESZTŐJE ÉS A SZÍV PARADICSOMA

Fordította Dobossy László és Mayer Judit
Bratislava 1977. Madách Könyv- és Lapkiadó N. V. 243 oldal

Fantasztikus történetet mond el olvasóinak e könyv lapjain a nagy pedagógus, Comenius, amely legelső műveinek egyike (1623-ban készült), s amely egyben az első cseh nyelvű szépirodalmi mű, a cseh klasszikus irodalom első nagy alkotása.

Egy képzeletbeli világutazás tapasztalatairól számol be a szerző. A világot egy város szimbolizálja. „Lám, itt van előttem a gyönyörű világ, amelyet annyira vágytál megismerni – szólt Comeniushoz kísérője –. Azért vezettelek mindenekelőtt e magaslatra, hogy először egészében szemléld s beosztását megérthessed. . . Az utcák ugyanis, amiket látsz, nem egyebek, mint a különféle rendek, foglalkozások és hivatások, amelyekre az emberek oszlanak. Hat főutcát látsz: a dél felé húzódóban élnek a *házas rend* tagjai, vagyis a szülők, a gyermekek és cselédek; a mellette levő a *kézműveseké* és mindazoké, akik valamilyen kézművességgel foglalkoznak; a harmadikban, amely legközelebb van a térhez, az elméjével munkálkodó *tudósi rend* él. Emitt, a másik oldalon a *papok rendje*, hozzájuk jönnek a többiek istentiszteletet végezni. Ezután következik a *hivatali felsőbbeségeknek és a világ ügyintézőinek rendje*, majd leghátul, észak felé, a *lovagi rend* található, ennek tagjai harci dolgokkal foglalkoznak. Ó, milyen pompásan van mindez elrendezve! Azok nemzik valamennyit; amazok táplálnak